

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Doroty Hrycak-Krzyżanowskiej *Storytelling i digital storytelling w nauczaniu języka*
polskiego jako odziedziczonego w wybranych szkołach polskich w Wielkiej Brytanii
napisanej pod kierunkiem prof. nadzw. UŁ dr hab. Edyty Paluszyńskiej

Przedstawiona do recenzji rozprawa podejmuje problematykę zastosowania metod *storytelling* i *digital storytelling* w nauczaniu języka polskiego jako odziedziczonego w Wielkiej Brytanii oraz zbadania ich wpływu na motywację, atrakcyjność i efektywność procesu dydaktycznego. Licząca 338 stron (bez załączników) praca wpisuje się w nurt współczesnych badań glottodydaktycznych związanych z poszukiwaniem nowych metod nauczania języka polskiego jako odziedziczonego/ drugiego/ obcego. Autorka czerpie swoje pomysły z anglosaskiego systemu edukacji, uwzględniając przy tym możliwości, jakich dostarczają technologie informatyczne. Opracowanie rozszerza dotychczasowe osiągnięcia i propozycje dydaktyczne dzięki wykorzystaniu przez Autorkę własnych badań i analiz, przeprowadzonych na podstawie samodzielnie zebranego materiału wśród uczniów wybranych szkół polskich w Wielkiej Brytanii.

Podstawę analityczną rozprawy stanowią badania ilościowe i jakościowe w postaci metryczki autorskiej, karty obserwacji ucznia, testu t Studenta, autorskiej ankiety badania kompetencji społecznych i wywiadu na temat motywacji uczących się, procesu uczenia się i zastosowania *digital storytelling* jako metody nauczania. Doktorantka dość sprawnie posługuje się aparaturą pojęciową uprawianej dyscypliny naukowej i poprawnie stosuje wybraną metodologię analiz oraz interpretacji, budując własny model nauczania polszczyzny odziedziczonej. Wartość pracy podnoszą scenariusze zajęć przygotowanych z zastosowaniem omawianych metod nauczania, w oparciu o podstawę programową obowiązującą w brytyjskich szkołach polonijnych. Dzięki przeprowadzonym badaniom udało się Autorce uzasadnić atrakcyjność i skuteczność metod *storytelling* i *digital storytelling* oraz ich przewagę nad stosowaniem metod tradycyjnych. Własne analizy i propozycje Doktorantki stanowią cenną inspirację i materiał dydaktyczny dla nauczycieli JPJO.

Praca składa się z bardzo szczegółowego Spisu treści (s. 2-8), Wstępu (s. 9-13), Części teoretycznej (s. 14-193), Części metodologicznej (s. 194-233), Części empirycznej (s. 234 – 309) oraz Bibliografii, Spisu tabel i rysunków oraz streszczeń w języku polskim i angielskim

(s. 310-337); ponadto Autorka zamieściła 13 Załączników, obejmujących 2 ankiety, treść bajki, dzienniczek refleksji ucznia, 4 karty pracy, konspekt lekcji, 2 kwestionariusze, pytania do wywiadów i test diagnostyczny.

We Wstępie Autorka krótko wyjaśnia cel pracy, rolę motywacji jako kluczowego czynnika sukcesu w nauce języków obcych, podkreśla rolę opowieści w odnajdowaniu tożsamości i budowie identyfikacji słuchaczy (co jest szczególnie ważne w przypadku dzieci polonijnych) i pisze o roli szkolnictwa polonijnego w promocji języka i kultury polskiej w diasporze polskiej w Wielkiej Brytanii. Wszystkie te informacje nakreślają tło i motywację do przeprowadzonych przez Doktorantkę badań; są ważne i cenne dla czytelnika. Brakuje jednak we Wstępie ogólnego zarysu koncepcji pracy i zapowiedzi poszczególnych rozdziałów czy etapów rozprawy. Mam nadzieję, że jeśli Autorka zdecyduje się na publikację recenzowanej monografii, uzupełni Wstęp o wyżej wymienione aspekty.

Obszerna (licząca aż 180 stron) Część pierwsza – teoretyczna – zawiera omówienie specyfiki nauczania języka polskiego jako obcego, drugiego i odziedziczonego, z uwzględnieniem wybranych kwestii metodycznych. Czytelnik otrzymuje szczegółowy opis systemu szkolnictwa polonijnego w Wielkiej Brytanii, brytyjskiego systemu edukacji i stosowanych w nim metod nauczania. Następnie przedstawione zostają analizowane metody *storytelling* i *digital storytelling* oraz ich związek z kształceniem sprawności słuchania, czytania, mówienia i pisanie oraz rozwojem kompetencji społecznych uczących się. Rozważania te zilustrowane są przykładami zastosowania powyższych metod na lekcjach języka polskiego i zakończone przedstawieniem wniosków wynikających z doświadczeń Doktorantki. Konkluzja Autorki świadczy o jej przekonaniu o dużych zaletach prowadzenia zajęć przy użyciu metod *storytelling* i *digital storytelling* we wszystkich omawianych aspektach (kształcenie podsystemów, sprawności i kompetencji). Zaprezentowane scenariusze lekcji z wykorzystaniem *digital storytelling* pokazują szczegółowo poszczególne etapy realizacji tej koncepcji na zajęciach. Mogą stanowić gotowy materiał dydaktyczny dla nauczycieli zainteresowanych stosowaniem tej metody (nie tylko) w szkołach polonijnych. Warto jednak rozważyć przeniesienie tego podrozdziału z części teoretycznej do części empirycznej.

Znajdujemy tu także omówienie praw i mechanizmów rządzących ludzką pamięcią: teorię Edgara Dale'a, podkreślającą rolę doświadczenia w zapamiętywaniu, teorię Jeana Piageta o aktywnej roli podmiotu zdobywającego wiedzę, model Yrjö Engelströma o roli kreatywnego myślenia w procesie nauczania, cykl nauki przez doświadczenie Davida Kolba i

teorię inteligencji wielorakich Howarda Gardnera. Przywołane koncepcje służą potwierdzeniu, iż metody *storytelling* i *digital storytelling* zbieżne są z wnioskami z nich płynącymi i spełniają zalecenia dotyczące doboru aktywizujących metod nauczania. Dla czytelnika informacje te stanowią istotne poszerzenie walorów kognitywnych rozprawy i udokumentowanie erudycyjnych walorów Doktorantki. Wydaje się jednak, że Część teoretyczną można nieco skrócić, np. usuwając niektóre powtórzenia treściowe i łącząc podrozdziały, na przykład, zawierające wnioski i podsumowanie. Za wielki walor tej Części uważam zwrócenie uwagi Doktorantki na rolę nauczania wypowiedzi reprezentujące różne gatunki mowy i ich ewolucji w świetle rewolucji cyfrowej. Warto rozważyć odwołanie się w tym miejscu do koncepcji wzorca gatunkowego i prac polskich badaczy w tym obszarze (s. 139). W czasach, kiedy coraz mniej Polaków czyta i gdy coraz częściej pada pytanie: Po co uczyć pisania, skoro jest ono niepotrzebne, bo kto teraz pisze?, cenne jest twierdzenie Doktorantki, że ważne jest kształcenie umiejętności rozumienia i konstruowania takich wypowiedzi jak opis, opowiadanie, sprawozdanie, relacja, bajka, legenda, prezentacja, wywiad, recenzja czy streszczenie. Codzienne sprawne posługiwanie się językiem wymaga często nieświadomego przez użytkowników korzystania z wzorców powyższych gatunków, również przez przedstawicieli Polonii i cudzoziemców. Kształcenie umiejętności odbioru i produkcji różnorodnych tekstów jest tym bardziej uzasadnione, że, jak słusznie zauważa Autorka, jesteśmy świadkami rewolucyjnego przejścia od alfabetyzmu do multiliteracji i łączenia tradycyjnych wzorców gatunkowych z nowymi mediami cyfrowymi. Dzięki atrakcyjnym i nowatorskim sposobom obcowania z tekstem literackim powstaje szansa na ożywienie zainteresowania młodzieży polonijnej również literaturą polską. Brakuje jednak informacji, a być może to umknęło uwadze recenzentki, w jaki sposób uczniowie poznawali wymagane wzorce gatunkowe wypowiedzi (indukcyjnie czy dedukcyjnie). Nieco wątpliwości recenzentki budzi także użycie sformułowania „pytanie dramatyczne” w opisie poszczególnych etapów pracy, będące dosłownym tłumaczeniem na język polski. Słowniki języka angielskiego, np. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* A.S. Hornby'ego podaje następujące definicje słowa *dramatic*:

1. *of drama*¹ (*play for the theatre, radio or TV*), np. *dramatic performances/criticism*;
2. *sudden or exciting, like an event in a stage play*, np. *dramatic changes in the international situation*;

3. (*of a person, his speech, behaviour*) *exaggerating his feelings, etc. in order to impress.*

Wielki Słownik Języka Polskiego pod red. Żmigrodzkiego zawiera zaś następujące wyjaśnienia:

1. związany z dramatem – utworem literackim i scenicznym;
2. taki, który niesie cierpienie, grozę lub śmierć;
3. będący pełną napięcia lub pasji reakcją na jakąś groźną sytuację (np. apel);
4. *kwestion*. Zbyt duży lub zbyt gwałtowny.

Sądzę, że Doktorantka używa tego przymiotnika w angielskim znaczeniu 2., tzn. jako pytanie ekscytujące i robiące wrażenie, ale polskie słowniki nie odnotowują takiego rozumienia tego przymiotnika.

Część druga – metodologiczna – określa cel i model badań własnych Autorki, formułuje problemy, pytania i hipotezy badawcze, opisuje zmienne i narzędzia badawcze, a następnie organizację i przebieg badania wraz ze szczegółowym omówieniem etapów pracy podczas projektu związanego z utworem Olgi Tokarczuk *Prowadź swój plug przez kości umarłych*. Na koniec tej Części Autorka zaprezentowała procedury statystyczne zastosowane przez Nią do badań ilościowych (metodologia Wilczyńskiej i Michońskiej-Stadnik) oraz zintegrowane metody statystyczne i sondażowe do analiz jakościowych (wywiad sterowany inspirowany wytycznymi Kvale’a). Należy podkreślić, że zastosowana aparatura pojęciowa wybrana przez Panią Dorotę Hrycak-Krzyżanowską do tak nakreślonych celów badawczych, wykorzystana przez Nią prezentacja podstawy materiałowej i sposób przedstawienia założeń metodologicznych okazały się trafne i użyteczne. Wydaje się jednak, że część metodologiczna z powodzeniem mogłaby zostać połączona z Częścią empiryczną rozprawy.

W Rozdziale trzecim – empirycznym Doktorantka przypomina dwa postawione wcześniej pytania badawcze (a nie, jak pisze „wyniki badań własnych” – s. 234), charakteryzuje badane zmienne odnoszące się do efektów kształcenia, obejmujących cztery tradycyjne sprawności językowe oraz kompetencje społeczne. Nie wspomina kompetencji mediacyjnych i interakcyjnych, chociaż analizowane metody *storytelling* i *digital storytelling* wymagają od uczących się zarówno umiejętności mediacji, jak i interakcji; obie te sprawności są również rozwijane przez uczących się na zajęciach prowadzonych tymi metodami. Następnie przedstawiona została szczegółowa analiza ilościowa zebranego materiału w odniesieniu do ww. sprawności podstawowych i jego analiza jakościowa. Przytoczone zostały wypowiedzi uczniów na temat związku *storytellingu* z motywacją oraz ich oceny dotyczące

stosowania tej metody na zajęciach z języka polskiego. Na podstawie zebranych danych Doktorantka wyrysowała model refleksji uczniów na temat stosowania *digital storytelling* na zajęciach z języka polskiego, słusznie podkreślając, że metoda ta łączy umiejętności technologiczne uczniów z wiedzą przedmiotową i strategiami uczenia się. Z przedstawionych opinii uczących się wynika, że 40 respondentów na 42 badanych wyraziło liczne pozytywne aspekty wykorzystywania *digital storytelling* na zajęciach językowych. Potwierdzeniem skuteczności takiego podejścia do nauczania są wyniki osiągnięte przez uczniów na egzaminach A-level. Wśród efektów kształcenia uczniowie wymienili liczne zalety tej metody w aspekcie rozwoju kompetencji społecznych. W podsumowaniu wymienione zostały wielorakie korzyści płynące z zastosowania *digital storytelling* na lekcjach języka polskiego jako odziedziczonego: rozwijanie kompetencji językowych i społecznych, wzmacnianie motywacji do nauki języka, dostosowanie procesu nauczania do indywidualnych potrzeb i zainteresowań uczniów, uatrakcyjnienie i wzrost efektywności nauki (s. 278). W kolejnych podrozdziałach Doktorantka scharakteryzowała związek pomiędzy stosowaniem badanych metod nauczania a rozwojem sprawności słuchania, czytania, mówienia i pisanie oraz kompetencji społecznych. W konsekwencji przedstawiła porównanie wyników klasy, w której stosowano *digital storytelling* z równoległą klasą, w której nauczyciel korzystał z metody tradycyjnej, w aspekcie wszystkich omawianych sprawności i kompetencji. Z przedstawionych analiz wynika, że we wszystkich badanych aspektach uczniowie klasy, w której stosowano *digital storytelling* osiągalili wyższe wyniki od wyników uczniów z klasy kontrolnej. W konkluzji przedstawione zostały implikacje praktyczne dotyczące stosowania omawianych metod w nauczaniu języka obcego jako odziedziczonego, będące rekapitulacją wcześniej wymienionych zalet i korzyści metod aktywizujących w nauczaniu, wskazaniem konieczności szkoleń dla nauczycieli w zakresie stosowania badanych metod oraz postulatem dalszych badań nad ich stosowaniem w nauczaniu języka polskiego jako odziedziczonego. Zabrakło tu jednak krótkiego choćby opisu metod tradycyjnych stosowanych w klasie porównywanej z klasą, w której stosowano *storytelling*.

Krótkie Zakończenie zamykające rozważania Autorki (s. 308-309) zawiera podsumowanie wniosków wynikających z poszczególnych części rozprawy. W oparciu o wyniki badań własnych Doktorantka ostrożnie (ze względu na wielkość próby badawczej) potwierdza swoje hipotezy badawcze i postuluje uwzględnienie w procesie nauczania obu analizowanych metod w połączeniu z narzędziami cyfrowymi. Zwraca też uwagę na konieczność organizowania szkoleń dla nauczycieli (w Polsce są już organizowane takie

szkolenia), zapewnienie odpowiedniego sprzętu i materiałów dydaktycznych. Konkluzja Autorki zgodna jest z doświadczeniami innych nauczycieli i badaczy *storytellingu*, co potwierdza słuszność wniosków płynących z opisywanych badań i podejmowania tak określonej problematyki w aspekcie glottodydaktyki polonistycznej. Wydaje się, że Zakończenie, jako ważny, podsumowujący element rozprawy, powinno jednak stanowić jej osobną część końcową.

Spis literatury przedmiotu jest obszerny (s. 310-327) i obejmuje też wiele cennych pozycji anglojęzycznych. Autorka wyzyskuje w swej pracy większość znaczących inspiracji, jakie mogła. Jej dać współczesna literatura glottodydaktyczna, ale brakuje, niestety, opracowań polskich badaczy, a takie prace są (por. Winfred Kamiński, Mariusz Malinowski, Gizel Christel Oehlmann, Magdalena Brewczyńska, Michał Larek, Mateusz Świstak).

Doktorantka nie ustrzegła się w swojej dysertacji drobnych błędów stylistycznych, redakcyjnych i gramatycznych (powtórzenia leksykalne i treściowe, literówki, brak przypisu 103, s. 244, błędy interpunkcyjne i fleksyjne, s. 210, 215). Spis treści jest zbyt szczegółowy – sugeruję rozważenie rezygnacji z umieszczania w nim wszystkich podrozdziałów/podpunktów zawartych w rozprawie, a pozostawienie jedynie tytułów głównych rozdziałów w poszczególnych Częściach. Wspominam o tych wszystkich kwestiach, zakładając, iż Autorka będzie chciała opublikować rozprawę, więc moje uwagi mogłyby służyć udoskonaleniu wersji końcowej.

Z postulatów i zapytań recenzenckich wymienić chcę trzy krótkie kwestie:

- 1) Czy Doktorantka uważa, że metody *storytelling* i *digital storytelling* mogą być stosowane w nauczaniu języka odziedziczonego, drugiego i obcego czy raczej są odpowiednie do nauczania języka ojczystego i odziedziczonego? Zauważyłam pewne wahania w pracy, gdyż czasami jest mowa jedynie o języku odziedziczonym (i oczywiście z proveniencji metody wynika język ojczysty), a czasami również język drugi i obcy.
- 2) Czy w trakcie tworzenia opowieści własnych uczniowie korzystali z pomocy sztucznej inteligencji? Czy prezentacje miały być całkowicie samodzielne czy można było korzystać np. z chatuGPT czy tłumacza DeepL?
- 3) *Storytelling* wydaje się być metodą eklektyczną/złożoną, czerpiącą pewne elementy z innych metod nauczania. Jak widzi Doktorantka powiązania tej metody z metodami tradycyjnymi?

* * *

Podsumowując, trzeba podkreślić jest to praca ciekawa i ważna, poprawnie skomponowana i sproblematyzowana, pokazująca dociekliwość, erudycyjność i analityczne umiejętności Autorki. Przyjęta przez Doktorantkę metodologia zaowocowała analizą i interpretacją jasną i konsekwentną. Praca świadczy o tym, że Doktorantka jest pełną entuzjazmu nauczycielką i jednocześnie badaczką, która potrafi połączyć swoje obie pasje i wcielić je w inspirujący wywód naukowy, napisany w jasny i przejrzysty sposób. Uważam, że praca pani mgr Doroty Hryczak-Krzyżanowskiej wnosi cenny wkład w rozwój glottodydaktyki polonistycznej. Autorka zastosowała właściwe proporcje między teorią i empirią, a formalny układ treści odpowiada tematowi i prawidłowo realizuje model stosowany w tego typu opracowaniach naukowych. Doktorantka wykazała się umiejętnością dokonania krytycznej analizy przedmiotu badań, umiejętnością zebrania i przeanalizowania zgromadzonego materiału badawczego, a także przekonującego przedstawienia istotnych wniosków. Praca wypełnia istniejącą lukę badawczą i stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego przez Nią problemu badawczego.

Konkludując, oceniam rozprawę Doktorantki pozytywnie i rekomenduję ją, po naniesieniu ww. poprawek, do publikacji książkowej. **Praca Pani mgr Doroty Hryczak-Krzyżanowskiej spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w myśl Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.**

Wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Adam - Dmowski